

BESZÁMOLÓ

A MEGÚJULT PÉCSI EGYHÁZMEGYEI KÖNYVTÁR TEREI, BERENDEZÉSEI ÉS FUNKCIÓI

DR. SCHMELCZER-POHÁNKA ÉVA

Pécsi Egyházmegyei Könyvtár

A Pécsi Egyházmegyei
Könyvtár új épülete
a Janus Pannonius
utcában

Az 1968-ban megalapított Pécsi Egyházmegyei Könyvtár 2021. október 7-i átadásával megkezdte működését új helyszínen, a Rózsakert melletti, Janus Pannonius utca 8. szám alatt felújított, egykori kánoki lakóépületben. Több mint fél évszázad elteltével a pécsi Szent Ferenc Plébániatemplom gyóntatófolyósója feletti két emeletről végre méltó helyre költözött, és újra a kutatók rendelkezésére áll az egyházmegye számos könyvgyűjteményét magába foglaló szakbibliotéka.

Az egyházmegyei könyvgyűjteménybe tartoznak egyrészt a 20. századi püspökök (gr. Zichy Gyula, Virág Ferenc, Dr. Rogács Ferenc, Dr. Cserháti József), kanonokok-papok (Szőnyi Ottó, Gálos László) könyvhagyatékai, a felszámolt plébániák könyvtárai (Keszü, Pincehely, Szakadát) mellett az 1950-ben bezűntetett Pécsi Püspöki Szeminárium 18. század közepén alapított bibliotékája is. Az állományt kiegészítették a hajdani ferences rendi könyvtár helyiségeiben az 1950 őszén felosztatott pécsi szerzetesrendek, katolikus társadalmi szervezetek (ciszterci rend, jezsuita rend, irgalmas rend, pálos rend, III-ad rendi ferencesek, Miasszonyunk női kanonokrend, karmelita rend, Szociális Missziós Társulat, Mária kongregációk, Pécsi Katolikus Kör) könyvgyűjteményeinek válogatás után visszamaradt dokumentumai is.

Ezen sokrétű állomány rendezése 2019 őszén kezdődött meg, még az eredeti templomi helyszínén, majd 2020. április 16-án pedig kezdetét vette az egyes kötetek, dokumentumok állományvédelmi takarítása Rétfalvi Orsolya könyv- és papírrestaurátor és segédje Orbán István által. Eközben folyamatosan áttervezés alatt voltak az egyes gyűjteményrészek új épületbeli raktári elhelyezései.¹

¹Az előmunkálatokról lásd: Schmelczer-Pohánka Éva: Új életre kel a Pécsi Egyházmegyei Könyvtár, EKE Hírlevél, 2020/3–4. p. 37–40.

A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár a Szent Ferenc Plébániatemplomban (1968–2020)

A könyvtár állományösszetételét tekintve egyházi szakkönyvtár, amelyben főként a vallástudomány, azon belül a teológia, a dogmatika, a kateketika, a biblikum, a patrisztika, a lelkipásztorkodástan, az egyházi jog és az egyháztörténet felülreprezentált, továbbá jelentős különgyűjteménye a helyismereti, egyházmegye-történeti anyaga is. Kisebb egységet képez a művészeti könyvanyag, a liturgikus könyvek gyűjteménye, végül és a korábbi szerzeményekből egy kisebb irodalmi könyvállomány. Emellett fotótár, kottatár, művészeti alkotások gyűjteménye, térképgyűjtemény, képeslap-, aprónyomtatvány-, azon belül is szentkép- és imalapgyűjtemény, kéz- és gépirattár, személyi gyűjtemények, továbbá a könyvekből kipotyogó egyéb „kincsek” színesítik az állományt.

A könyvtár személyzeti és kutatási vonatkozásban a jövőben együttes, összehangolt munkát kíván folytatni az egyházmegye múzeumi részlegével, közösen fogadva kutatókat, prezentálva számukra is a könyvtárban fellelhető másodlagos szakirodalmakat.

A kialakított könyvtári terek és funkcióik

A Magyarország Kormánya által EGYH-KCP-16-P-0105 szám alatt, az **Egyházi közösségi célú programok és beruházások támogatására** kiírt, a Pécsi Egyházmegye által benyújtott pályázat több részelemet tartalmazott. Köztük a **Pécs, Janus Pannonius utca 8. (hrsz.18361) továbbá a Rózsakert és volt káptalani borozó (hrsz. 18360) műemléki épületének átalakítása és felújítása** cím alatt valósulhatott meg a pécsi egyházmegyei bibliotéka felújított épületben való átköltöztetése. A teljes részpályázat összköltség: 1 019 020.000 forint volt. Ebből az épület teljes felújítása, a könyvtár költöztetése és felszerelése

mintegy 800 000 000 forintot tett ki. Ebben benne foglaltatott a tervezés, a teljes kivitelezés, a könyvtári és irodabútorok, továbbá IT eszközök beszerzése, a ferences templomból kihozott 18. századi bútorok restaurálása, valamint a könyvtár állományvédelmi tisztítási munkálatainak költségei is.

Az egyemeletes, hajdani kanonoki lakóépület a 18. század első évtizedeitől 1950-ig pécsi kanonokok és személyzetük lakóhelyeként szolgált. Az eleve adott helyiségstruktúrában a tervezővel, **Vicencz Ottóval** és a belsőépítésszel **V. Harcos Kornéliával** egyeztetve igyekeztünk – lehetőségekhez mérten – raktárakat, irodákat kialakítani, leképezve a korábbi könyvtári helyszínen felállított raktári rendet.² A tervezést nagyban nehezítette, hogy az állományvédelmi munkák során kiderült az összállományadat 35 000 dokumentum (ebben az összes típus beleértendő) helyett kb. 60 000 dokumentum: ez nem kis fejtörést okozott a könyvtárosoknak. (Ld. a mellékletben a könyvtár alaprajzait.)

A templomból nem csak a megtisztított dokumentumállomány került át a bibliotéka új házába, hanem a Fertői Miklós pécsi bútorrestaurátor és csapata által elvégzett restaurálást követően az ott található, különböző korszakban készült régi könyvtári bútorok is. Ekképpen a pécsi laikus ferencesek által 1771-ben vörös fenyőből készített 11 darab apácarácsos könyvszekrény (**Bibliothèque grillagée**) mellett egy 18–19. század fordulójáról származó felolvasó szekrény, három hosszúkas polcos asztal, valamint 6 darab, 20. század eleji, fenyőfa alapon tölgyfurnérozással kivitelezett Lingel-szekrény.

² Ezúton köszönöm Vicencz Ottó építész-tervező és V. Harcos Kornélia belsőépítész segítségét a tervrajzok megküldésével.

A laikus ferencesek által készített apácarácsos könyvszekrény 1771-ből

³ DOM Bútorgyártó és Kereskedelmi Kft. – ügyvezető, Tálos Zoltán. ▶

⁴ Gyulai Fafém Bútor Zrt. – ügyvezető: Zsarnóczay Gyula. ▶

A helyiségek enteriőrjei számos esetben a régi könyvtári berendezési tárgyak és az új irodabútorok együttes megjelenését hozták magukkal, amelyet a belsőépítész, V. Harcos Kornélia a lehető legjobban, legsztétikusabb látványként oldott meg, megteremtve az anyagok és a színek harmóniáját. Az antik bútorok egy új spanyoltölgy irodabútorcsalád³ és egy szintén spanyoltölgy szabadpolcos polcrendszerrel⁴ együtt adják az egyes helyiségek szép és egységes látképét.

A felújított épületben a könyvtári funkcióban levő helyiségek az emeleten találhatók, amelyek lépcsőn és az akadálymentesítés révén lifttel is megközelíthetők. Az irodák és a raktárak, valamint az egyéb helyiségek (konyha és akadálymentesített mellékhelyiség) az egymásra merőleges folyosókról nyílnak.

A ferences felolvasószekrény

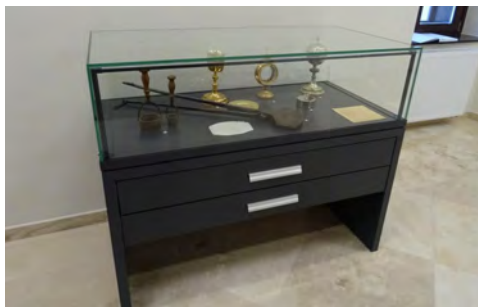
Az irodai folyosó szárnyon, közvetlenül a felső üveges bejárati ajtóval szemben helyeztünk el egy, a 18–19. század fordulóján szintén a ferences szerzetesek által készített felolvasószekrényt: ez, mint védett bútordarab került a könyvtári enteriőrbe. A bútornak jelenleg tárolási funkciója nincs.

Vele átellenben az udvarra néző ablakok között kettő üvegezett tetejű, két fiókos lábazatú vitrinasztal⁵ található, amelyben a könyvtártörténeti források és tárgyak mellett a költözés közbeni „találmányok” (szentképek, imalakok, kották, aprónyomtatványok, grafika, gépirat stb.)⁶ kerültek ki. Külön bemutatót szántunk az Eucharisztia jegyében, az ostya előállításához és az Oltáriszentséget őrző kiválogatott muzeális tárgyi anyagnak, egy 1938-as Szent István évre készített miseruhakészlet részleteinek, valamint a könyvtár és múzeum közös kutatási pontjának az egyházművészeti nyomtatott könyvészeti dokumentumoknak (pl. a 20. század első feléből származó, egyházi kegyzsereket gyártó cégek árkatalógusai).

Az utcafronti irodák, raktárak ajtajai a folyosóról nyílnak, de belülről is van átjárhatóság közöttük. Az emeleti bejáratlal szemben egy Tárgyaló került kialakításra, amelyben az 1769-ben alapított ferences rendi könyvtárból származó 4 darab L alakú apácarácsos szerkenyek háromajtós típusa került. A modern spanyoltölgy tárgyalóasztal és ugyanezen faanyagból esztétikus és kényelmes, középszerke szövettel behúzott székek kerültek továbbá a Tárgyalóba. A keleti falra az egyházmegyei muzeális gyűjteményből egy 19. század végi fafeszületet helyeztünk. A helyiség kisebb megbeszéléseknek, szimpóziumoknak adhat impozáns helyszínt.

⁵ Faberman Kft.
⁶ A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár „kincsei” címmel a felbukkanó érdekességekről sorozatot is indítottunk a Pécsi Egyházmegye honlapján – Ld. a Mellékletben.

Kiallítóvitrin

Egy 18. századi
könyvtári enteriőr – a
Tárgyaló

A 250 éves, koronájával együtt 320 cm magas ferencces bútorkollekció többi darabja a folyosókon kapta meg végleges elhelyezését: így hat darab egy oldalas, kétajtós és egy darab a térbe állított kétoldalas, háromajtós könyvszekrény. Az apácarácsos szerkényekbe rendeztük a könyvtár korábban leválogatott és méret szerint rendezett / leltározott muzeális könyvészeti anyagát (1801 előtt nyomtatott könyvek – Jelzetek: RA, RB, RC, RD, RE). A szekrények eredeti elhelyezési sorrendjének megváltozása okán a teljes rendszerezést (polcmagasságok beállításaival egyetemben) újragondoltuk és kiviteleztük.

Az apácarácsos
szekrények a könyvtári
folyosókon

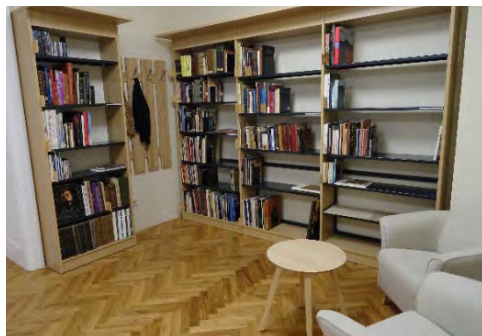
A második nagy alapterületű szobába került a Gyűjteményi Raktár és a Digitalizáló. Ide került az eredeti helyszínen is az 1990-es évek során kiemelt helyismereti / egyházmegye-történeti anyag, amely voltaképpen Pécs város és a Pécsi Egyházmegye méret szerint rendezett (PA, PB, PC, PD, PE) másodlagos szakirodalmi és folyóirat-anyaga. Az állomány nagysága és dokumentumtípus alapján kiemelésre került a magyar nyelvű, főként egyházi folyóiratállomány. Ezeket a gyűjteménytестeket a fentről egyedi megvilágítással rendelkező új, fakeretes, 3 centiméterenként állítható antracitszürke fém, nyitott polcos könyvespolcon rendeztük. A Gyűjteményi Raktár a Digitalizáló könyvtári munkatárs munkaszobája is egyben, munkaasztalánál a fényképezőgépes reprodukciós berendezések találhatók.

A Gyűjteményi Raktár
és Digitalizáló

A következő, külső bejárattal nem rendelkező iroda-ként funkcionáló szoba a már említett múzeumi kollégák (muzeológus és külsős múzeumpedagógus) „birodalma”. A kutatási területük és a leendő kutatók munkáját szem előtt tartva irodájukba az előző helyiségben bemutatott, új könyvtári polcokon a 700-as számok alatt rendszerezett teljes művészeti szakirodalom kerül folyamatosan kiemelésre. Itt tudják használni muzeológus segítségével az egyházi muzeális gyűjtemények belső használatú DEPO múzeumi nyilvántartó programját is.

A múzeumi munkatársak irodája a művészeti segédkönyvtári gyűjteménnyel

⁷ A Lingel-könyvszekrényt 1906-tól kezdte árusítani a Lingel Károly és Fiai Első Magyar Faárú- és Bútorgyár. Specifikuma, hogy ajtajait felnyitva, a könyvek fölé be lehet csúsztatni, majd visszazárni. Ekképpen elegáns bútordarab volt, továbbá megfelelő védelmet nyújtott a porosodás ellen is. ²⁰

⁸ Idézet Vadas

Józseftől. ²⁰

Az utcafronti szárny utolsó, délre és nyugatra néző ablakkal rendelkező szobája a könyvtárvezető irodája és gyűjteményi raktár is egyben. Ide a modern, spanyoltölgy irodabútor mellé a hat darab, korábban Dr. Cserháti József pécsi megyéspüspök által használt, „üvegajtóval zárt, belül nem porosodó, puritanizmusával minden környezetbe jól illő, mégis elegánsan konzervatív bútordarab”, a Lingel-könyvszekrény került, amelyeket 1906 óta gyártottak. Ezekben a különböző korszakbeli, több nyelven (magyar, latin, horvát, német, angol, lengyel) kiadott, kisalakú liturgikus könyvek (bibliák, ima- és énekeskönyvek, misekönyvek, zsolozsmáskönyv, breviáriumok, antifonálé stb.) közel 3000 kötetes gyűjteménye található meg.

Ezen irodával szemben található – Rózsakerti kilátással – az olvasók által is látogatható kutatóterem, ahol szintén az új, egyedi megvilágítású könyvespolcok állnak, spanyoltölgy munka- és kutatóasztalokkal, valamint a Tárgyalóhoz hasonlatos szövetborítású székekkel. A helyiség egyúttal irodaként is funkcionál a könyvtár másik szakalkalmazottja (főkönyvtáros) számára.

Itt kapott helyet az állomány egyetlen jelenlegi feldolgozottságát jelentő katalóguscédulákat tartalmazó szekrény is. Ez a spanyoltölgy, 80 fiókos katalógusszekrény három régi, 1970–80-as évekbeli elődjének kiváltására készült el. Jelenleg nyomtatott vagy kéziratos katalógus hiányában ez a korábbi, egyetlen feldolgozottsági útmutató, leltárkönyv is egyben. Az online Corvina-katalógus építése folyamatban van. Kutatóteremben az olvasóinkat segítő segédkönyvtárát építünk a meglevő leltározott és leltározatlan állományból, amely révén a helyben használat gördülékenységét tudjuk biztosítani.

Balra: A könyvtárvezetői iroda a Lingel könyvszekrényekkel
Jobbra: A Rózsakert – a könyvtári kilátás nyugat felé

Az egyházmegyei bibliotéka kutatóterme

A könyvtár kis konyhája
Rózsakerti kilátással

Mellette a nyugati szárnyon a kutató helyén levő nagyszobából egy gipszkarton fallal leválasztott egy egyablakos kis konyha-ebédlő helyiség következik, amelyet egy nagyobb és egy kisebb raktár követ. Az épület ezen, nagyobb mennyiségű könyvek tárolására kialakított szárnyát a hatalmas terhelődés miatt mintegy 20–30 centiméterrel megvasalták.

A kötetszám tekintetében legnagyobb raktárban Vasszer típusú gördíthető állványrendszert, azaz könyvtári tömörraktárt állítottunk fel. A szekrények a 21. századi állományvédelmi elveknek megfelelően rombuszokkal áttört oldalfalakkal rendelkeznek, ekképpen a polcokon levő könyvek jól átszellőztethetők. A szekrények polcai állíthatóak, mindegyiken egyedileg beépített könyvtámasz található. A fal menti két egyoldalas szekrény kivételével a többi 12 darab szekrény, kétoldalas gördülős, egyedileg lefékeezhető.⁹ A rendelkezésre álló 706 polcfolyóméteren mintegy 30 000 kötet elhelyezésére van lehetőségünk. Ide tudtuk elhelyezni az egyházmegyei könyvtár numerus currens leltári számokkal ellátott törzsállományát, amelynek a Pécsi Püspöki Szeminárium 1801 utáni nyomtatott könyvállománya is része. Ebbe a raktári egységbe került a ferences templom leázásai után megmentett idegen nyelvű folyóirat-állomány, valamint az emeleten raktározott feldolgozatlan állomány. Ez utóbbiak duplumellenőrzés után épülnek majd be a numerus currens állományba. Ide kerültek még a leltározásra nem kerülő, megőrzési szándékkal megtartott magyar és idegen nyelvű folyóiratok, amelyek hiányosak, de később bővíthetők.

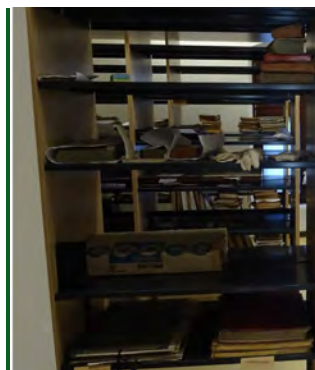
⁹ Vasszer
Raktártechnika Kft. –
ügyvezető igazgató:
Bede Tíbor. ►

A közel 30 000
kötetet befogadni képes
tömörraktár

A mellette levő védett raktárban a legértékesebb, legrégibb, egyedi kötésű vagy egyéb tematikai jellegzetesség (fotótár, kottatár, művészeti alkotások, térkép-gyűjtemény, képeslap-, aprónyomtatvány-, azon belül is szentkép- és imalapgyűjtemény, kéz- és gépirattár, személyi gyűjtemények, a könyvekből kipotyogó egyéb „kincsek” stb.) okán kiemelt, különleges klímát igénylő dokumentumokat őrizzük. Ebben a helyiségben külön páratartalom- és hőmérsékletszabályozás is van. A Klimó Könyvtárból „örökölt” kódex- és ősnymtatvány-gyűjtemény számára egy külön tűzbiztos pánccs szekrényt is elhelyeztünk. Az itt található teljes állomány – a kódexgyűjteményen kívül – rendezetlen és leltározatlan, egyelőre csak a tematikai, típusbeli elkülönítést tudtuk elvégezni.

Mindkét raktári egység az épület központi riasztóberendezésétől független, egyedi riasztóval rendelkezik. A muzeális állomány védelme érdekében a Tárgyaló, a Kutatóterem, a Védett Raktár, valamint a folyosók kamerával megfigyelt területek. A folyosó végén egy kis szerszoba található.

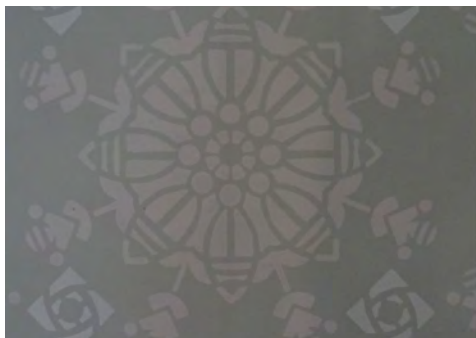

A védett raktár a pánccél-szekrénnel

A könyvtár teljes épülete akadálymentesített, az emeletre lifttel lehet feljutni. A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár földszinti, keleti szobája legutolsó és egyben leghíresebb lakója Dr. Horvát Adolf Olivér ciszterci szerzetes, Széchényi-díjas botanikus, gimnáziumi tanár volt. Hajdani lakószobája közösségi térként fog funkcionálni. Ez a hajdani kanonoki lakóház egyetlen szobája, ahol a több rétegben található korábbi falfestések közül a 19. században készült két réteg közül a korábbi visszaállították. A szobának – Adolf Atya emlékét őrizendő – a Horvát Adolf Olivér terem nevet adtuk. Berendezési tárgyként a spanyoltölgy tárgyalóasztal mellett itt található a ferences könyvtár felújított hosszúkas, polcos kutatóasztalai is. ➤

Horvát Adolf Olivér terem – a közösségi tér

A megújult és megszépült Pécsi Egyházmegyei Könyvtár visszatérésével kicsit átírta a pécsi és a magyarországi könyvtártörténetet. Nagy lemaradásokkal, de kimeríthetetlen lelkesedéssel törekszünk arra, hogy minél gyorsabban, minél jobban használható, a 21. századi kívánalmaknak megfelelő könyvtári szolgáltatásokkal tudjuk segíteni olvasóink munkáját. Reméljük, hogy az esztétikus környezet inspirálóan fog hatni mindannyiunkra, könyvtárosokra és kutatóinkra!

Az összefoglaló írás lezárása után érkezett a hír, miszerint az Építőipari Mesterdíj Alapítvány Kuratóriuma (ÉMA) által meghirdetett Nívódíj 2021 pályázaton, a Műemlék helyreállítás, építmény rehabilitáció kategóriában a Pécsi Egyházmegyei Könyvtár felújított épületét elismerő oklevélben részesítették.

MELLÉKLETEK – A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár „kincsei” Ismeretterjesztő írások az egyházmegye honlapján

1. A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár „kincsei” – Imádság szent házasság előtt

2. A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár „kincsei” – Gyerekszáj feljegyzések Dr. Csigi Imre Élmények–Emlékek (1956) gépiratából

3. A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár „kincsei” – Meséljenek a tulajdonosi bélyegzők!

4. A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár „kincsei” – A tanórák nehézségei diák szemmel

5. A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár „kincsei” – Gróf Majláth Gusztáv Károly püspök ifjúkori rajzai

6. A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár „kincsei” – Ima a bérmandókért – Egy püspökjelölt bérmandója a pécsi Székesegyházban

7. A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár „kincsei” – Az 1956-os forradalom eseményei Pécsen. Kivonatok Dr. Csigi Imre Élmények–Emlékek (1956) gépiratából [▶](#)³⁰

8. A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár „kincsei” – Visszaemlékezés egy hajdan volt Adventure [▶](#)³¹

9. A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár „kincsei” – Egy katolikus házassági oklevél 1948-ból [▶](#)³²

10. A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár „kincsei” – „A nagyheti drámai áhítatnak csodálatosan méltó kerete a klaszterikus pécsi székesegyház.” Nagyhét Pécsen 1940-ben [▶](#)³³

11. A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár „kincsei” – Pálos rendtörténeti különlegesség [▶](#)³⁴

12. A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár „kincsei” – Szent Terézke rózsakertje [▶](#)³⁵

Balra: A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár földszinti terei (csak a keleti szárny – kapualjtól jobb oldalra) (Viczencz Ottó – V. Harcos Kornélia)

Jobbra: A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár emeleti alaprajza

A Pécsi Egyházmegyei Könyvtár alaprajzai

